žus datuojama finaliniu paleolitu – neolitu. Perkasoje 17 įžemyje aptikti du natūralūs gintaro žaliavos gabaliukai. Rasti lipdytos keramikos fragmentai ir geležies šlakas galbūt rodytų šios gyvenvietės egzistavimą vėlesniu laikotarpiu, I–II tūkst. pradžia po Kr. Archeologiniai radiniai perduoti į LNM.

Vilūnai settlement IV

In 2020 large–scale archaeological excavations in frame of GIPL project were carried out at the Vilūnai settlement IV(Kaišiadorys district), in its eastern part, which falls within the section of the international gas pipeline connection between Poland and Lithuania (GIPL). The settlement is located on the hill and surrounded by wetlands, that most likely was the western part of the Kalviai Lake (Fig. 1). During the investigations, a total area of 2168 m^2 was excavated. The research concluded that the majority of the settlement is destroyed by an intense ploughing and only archaeological layers at the wetland part are still intact. The wetland part contained former lake deposits with various thickness of peat and gyttja (Fig. 2). At the bottom of the trenches no. 1A–3, mostly in their NE and SE parts, Final Palaeolithic lithic concentration was found, whereas ploughing field contained numerous lithics dated to Final Palaeolithic – Neolithic (Fig. 3). However, in the NW and N parts of the trenches no. 1–A–3, Neolithic finds, pottery, small flint flakes and animal bone fragments, were found (Fig. 4). A total of 2849 archaeological finds were found, consisting of flint flakes, blades and their fragments, scrapers, burins, single and opposite platform cores, microliths, triangular arrowheads, flint, and stone axes. Rims and wall fragments of hunter–gatherer–fishers pottery were obtained as well.

Tomas Rimkus, Juras Rutavičius, Rokas Kraniauskas

Vilūnų senovės gyvenvietė V

2020 m. balandžio ir liepos–rugpjūčio mėn. KU BRIAI vykdė žvalgomuosius ir detaliuosius tyrimus Vilūnų senovės gyvenvietės V teritorijoje (Kaišiadorių r. sav., Kruonio sen.), LLDJ statybos vietoje, tarp piketų 669+45 ir 670+40 (1 pav.). Gyvenvietė lokalizuota 2020 m. atliekant šioje vietoje žvalgomuosius tyrimus, po

1 pav. Archeologinių tyrimų situacijos planas Vilūnų senovės gyvenvietėje V: 1 – dujotiekio ašis; 2 – preliminarios gyvenvietės ribos; 3 – žvalgomųjų tyrimų metu tirtų šurfų ir perkasų vietos; 4 – ištirtos detaliųjų tyrimų perkasos. R. Kraniausko brėž.

Fig. 1. Situation plan of Vilūnai ancient settlement V investigations: 1 – axis of the gas pipeline; 2 – preliminary area of the settlement; 3 – test pits and areas investigated during the archaeological survey; 4 – investigated areas during the detail archaeological excavations.

2 pav. Perkasa 8 tyrimų metu. T. Rimkaus nuotr.

Fig. 2. Excavation area 8 during the excavations.

kurių vėliau vyko detalieji tyrimai. Gyvenvietė yra ant kraštovaizdyje išsiskiriančios fluvioglacialinės kalvelės, kurią iš P supa šlapynės ir Melnyčėlės upelis, o iš ŠV ir V pusių – moreninės kalvos. Į ŠR reljefas žemėja, ten esama šlapynių ir nedidelių kalvelių, kurios galėjo būti salos buvusioje Kalvių ežero V dalyje, dabartiniame Lapainios upės slėnyje.

2020 m. balandį iki tol nežinomoje gyvenvietėje atlikti žvalgomieji tyrimai, kurių metu kalvelės aukštumoje ir jos terasose palei dujotiekio ašį ištirtos trys 5x2 m (su išpjovomis iš viso 37,25 m^2) dydžio perkasos ir trys 2x2 m (iš viso 12 m^2) dydžio šurfai. Perkasose tarp žmonių palaidojimų aptikta titnago, lipdytos keramikos ir kitų uolienų dirbinių, tokių pat archeologinių radinių aptikta ir žemiau kalvelėje orientuotuose šurfuose, tačiau juose nerasta žmonių palaidojimų. Archeologiniai radiniai koncentravosi iki 25 cm storio armens ir po juo esančiu iki 15–20 cm storio gelsvo smėlio sluoksniuose. Šurfų 1–3 vietose aptikta radimvietė pavadinta Vilūnų senovės gyvenviete V. Papildomi 4 2x2 m dydžio (16 m^2) šurfai ir dvi 5x2 m dydžio (su viena išpjova iš viso 21 m^2) perkasos ištirtos palei dujotiekio ašį ŠV kryptimi moreninės kalvos viršuje ir jos papėdėje šalia kelio Kaunas–Alytus. Šiuose tyrimų plotuose fiksuoti iki 25–30 cm storio armens sluoksniai ir iki 10–15 cm storio pilkšvo smėlio sluoksnis, po kuriais sekė įžemis – rausvas molis. Archeologinių radinių šurfuose 4–7 ir perkasose 4–5 neaptikta.

Žvalgomųjų tyrimų metu iš viso ištirtas 86,25 m^2 dydžio plotas. Gyvenvietės zonoje iš viso surasti 57 archeologiniai radiniai (neskaitant senkapio palaidojimuose rastų įkapių). Juos sudarė titnago, kitų uolienų ir keramikos dirbiniai, jų gamybos atliekos. Pagal tipologinius–morfologinius radinių bruožus jie datuojami mezolitu ir neolitu, tačiau lipdytos ir žiestos keramikos fragmentai rodytų, kad ši radimvietė datuotina ir I–II tūkst. po Kr. Žvalgomieji tyrimai parodė, kad Vilūnų senovės gyvenvietė V yra smėlinio tipo gyvenvietė, kurioje randama kelių laikotarpių materialinė kultūra.

3 pav. Titnago ir kitų uolienų radiniai: 1, 2 – trikampiai antgaliai; 3 – mikrorėžtukas; 4–6 – trapecijos; 7–14 – ašmenėliai; 15 – bifasinio (?) dirbinio fragmentas; 16–20 – dirbinių fragmentai; 21, 22 – perforatoriai; 23 – rėžtukas; 24 – akmeninio kirvio skylės išgrąža. T. Rimkaus nuotr.

Fig. 3. Flint and non–siliceous raw material finds: 1, 2 – triangle arrowheads; 3 – microburin; 4–6 – oblique arrowheads; 7–14 – inserts; 15 – bifacial (?) tool fragment; 16–20 – tool fragments; 21, 22 – perforators; 23 – burin; 24 – waste of stone axe manufacturing.

2020 m. liepą–rugpjūtį Vilūnų senovės gyvenvietėje V atlikti detalieji tyrimai 95 m ilgio atkarpoje (tirtų šurfų 1–3 vietose) palei dujotiekio ašį tarp piketų 669+45 ir 670+40 H_{abs} 92,63–96,26 m lygyje. Iš viso ištirtos devynios 10x4 m ir viena 5x4 m dydžio perkasa (eliminavus anksčiau tirtų šurfų plotą (12 m^2), iš viso ištirtas 368 m^2 dydžio plotas). Perkasos buvo tiriamos sijojant visą gruntą nuo armens iki įžemio, kurį visose perkasose sudarė balkšvas smėlis arba rausvas molis ar priemolis. Archeologinių radinių aptikta jau nuo pat perkasų viršutinių sluoksnių, o daugiausia jų pastebėta armenyje ir gelsvo smėlio sluoksnio viršutinėje dalyje. Perkasose 1–3 fiksuota iki 10–25 cm storio velėna, po kuria sekė iki 20–30 cm storio smėlingas armuo. Giliau fiksuotas iki 8–25 cm storio gelsvas smėlis, po kuriuo šiose perkasose fiksuotas įžemis – balkšvas smėlis (2 pav.). Sijojant šių perkasų armens sluoksnį, aptikti keli kaulų fragmentai, geležinis peilis, kurie, matyt, kalvelės šlaite atsidūrė iš kalvelės viršuje esančių apardytų senkapio kapų. Armens sluoksnyje taip pat surasta XIX a. datuojama vario lydinio saga su Geišo giminės (lenk. *Giejz*) herbu.

Perkasų 4–6 vietose fiksuota kiek kitokia stratigrafija. Jose nefiksuotas smėlio sluoksnis, o po armeniu iškart pasiektas įžemis – rausvas molis. Šiose perkasose velėna buvo iki 5–10 cm storio, po ja sekė iki 15–25 cm armuo, vietomis su molio dalelėmis. Giliau iškart fiksuotas įžemis – rausvas molis.

Smėlingi sluoksniai vėl fiksuoti perkasose 7–10. Šiuose tyrimų plotuose velėna buvo iki 10–15 cm storio, po ja sekė iki 20–50 cm storio smėlingas, vietomis humusingas armuo. Po juo fiksuotas iki 15–40 cm storio gelsvas, vietomis pilkšvas smėlis. Giliau šiose perkasose fiksuotas

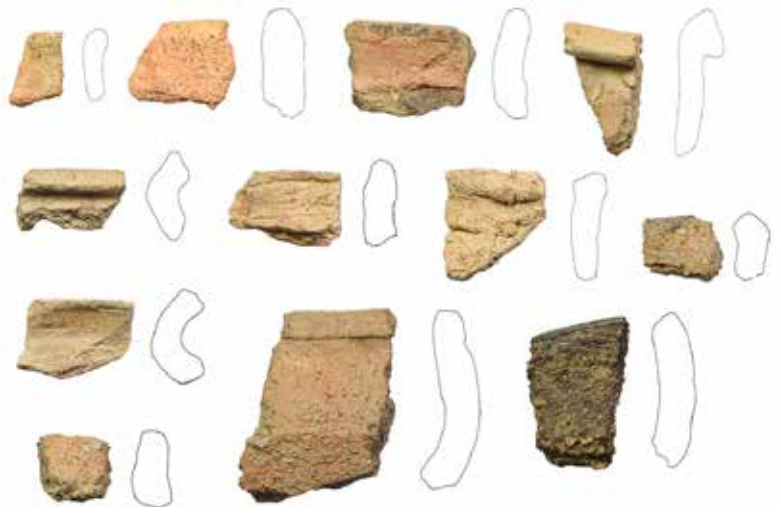

0 3 cm

4 pav. Keraminių puodų pakraštėliai. T. Rimkaus nuotr.

Fig. 4. Rims of pottery vessels.

įžemis – balkšvas smėlis, vietomis su priemolio lęšiais.

Visose ištirtose perkasose surasta archeologinių radinių. Mažiau jų fiksuota tik paskutinėse perkasose. Perkasoje 10 iš viso surastos tik 5 titnago nuoskalos. Tyrimų metu archeologinių struktūrų ir senkapiui priklausančių kapų kalvelės V–ŠV šlaite ir papėdėje neaptikta.

Detaliųjų tyrimų metu Vilūnų senovės gyvenvietėje V iš viso surasti 1437 archeologiniai radiniai, kurių chronologija itin plati, pradedant mezolitu, iki XV–XVII ir XIX a. Mezolitui ir neolitui priskiriami įvairių tipų mikrolitai (trapecijos, ašmenėliai), trikampiai antgaliai, akmeniniai kirviai ir akmeninio kirvio skylės išgrąža, taip pat lipdyta keramika su mineralinėmis ir šamoto priemaišomis (3, 4 pav.). Metalų laikotarpiui galima priskirti lipdytą keramiką šiek tiek brūkšniuotu paviršiumi, taip pat lygiu paviršiumi. Taip pat fiksuota žiesta keramika, kuri datuojama II tūkst. po Kr. pradžia. Aptikti metalo dirbiniai būdingi XV–XVII ir XIX a. Archeologiniai radiniai perduoti į LNM.

Žvalgomieji ir detalieji tyrimai Vilūnų senovės gyvenvietėje V parodė, kad čia esama smėlinio tipo gyvenvietės, kuri datuojama plačiu chronologiniu laikotarpiu. Gausi akmens amžiumi datuojama archeologinė medžiaga papildo iki tol tirtas senovės gyvenvietes Vilūnuose ir rodo, kad akmens amžiuje Kalvių ežero V pakraštys buvo tankiai apgyvendintas medžiotojų – žvejų – rankiotojų bendruomenių.

Vilūnai settlement V

In 2020 archaeological survey and detailed investigations in frame of GIPL project was carried out at Vilūnai ancient settlement V (Kaišiadorys district). The settlement is located on the fluvioglacial hill, in the western part of the former Kalviai Lake area (Fig. 1). During the research, a total area of 454.25 m^2 in the settlement was surveyed. A sandy type settlement dating from the Mesolithic to the 15th–19th century AD was found. Studies have shown that

the findings were mainly in the concentrated upper soil and yellowish sand layers, which ranged between 15–30 cm and 8–40 cm thick, respectively (Fig. 2). A total of 1494 archaeological finds were found, consisting of flint flakes, blade fragments, scrapers, burin, single and opposite platform cores, microliths, triangular arrowheads, flint, and stone axes (Figs. 3 and 4). Rims, wall fragments, and bottoms of molded and wheel–made pottery were also found. Among the find's fragments of human bones, an iron knife (both from destroyed graves) and a copper alloy button with the symbol *Giejz* were found in the upper soil layers.

Stanislav Rutkovski,
Justina Dobeikienė

Kruonio senovės gyvenvietė ir kapinynas

Kruonio senovės gyvenvietės ir kapinyno teritorijoje 2020 m., prieš atliekant LLDJ statybos darbus, vykdyti archeologiniai tyrimai. Pirmiausia 32800 m^2 dydžio plote atlikti paviršiaus žvalgymai, vėliau žvalgomieji tyrimai (ištirti 86 1x1 m dydžio šurfai) bei detalieji tyrimai 1946,6 m^2 plote (69 perkasos).

2015 m. žvalgymus ir žvalgomuosius tyrimus dalyje spėjamos teritorijos atliko D. Kontrimas (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 39–42, klaidingai priskirta Stebeikių kaimui). Tuomet žvalgytas apie 7600 m^2 plotas, kurio didžioji dalis patenka už būsimų darbų zonos. Ištirta 13 1x1 m dydžio šurfų ir viena 5x2 m dydžio perkasa. Žvalgymų metu surasti titnago radiniai datuoti vėlyvuoju paleolitu – mezolitu. Be to, aptiktas VIII–XV a. datuojamas žvangutis ir pasaginė segė, kurie leidžia manyti čia buvus pilkapyną ar kapinyną. Žvalgomųjų tyrimų metu šurfuose kultūrinio sluoksnio nerasta. Perkasoje po armeniu fiksuotas apardytas kultūrinis sluoksnis, kuriame rastos dvi žiestos keramikos šukės taip pat gali būti siejamos su kapinynu.

2020 m. kovą žvalgyta trasos vieta ir aplinkinė teritorija, iš viso apie 32800 m^2 dydžio plotas. Ieškant iki šiol nežinotų archeologijos paminklų, dviejose potencialiose vietose ištirti 86 šurfai, visi 1x1 m dydžio. Detaliai tirta 14 m ilgio, 2 m pločio perkasomis (tik dėl trasos posūkio dalis perkasų buvo nestandartinių matmenų).

Žvalgymų metu iš viso aptikti 27 radiniai. Didžioji dalis jų titnaginiai. Taip pat rasta 11 vienetų su kapinynu sietinų radinių – 10–25 m atstumu į V nuo būsimos dujotiekio trasos kalvelės V šlaite rasti du žiedai, du žvangučiai, pasaginė segė suplotais galais (?) (1 pav.) ir 6 vienetai susilydžiusių neidentifikuotų vario lydinio radinių. Radiniai datuojami vėlyvuoju geležies amžiumi (IX–XII a.).

1 pav. Pasaginė segė. P. Dobeikio nuotr.

Fig. 1. A penannular brooch.

2 pav. Perkasoje 5 tirta laužavietė. J. Dobeikienės nuotr.

Fig. 2. Evidence of fire in trench 5.